

Økumenisk misjonsperspektiv:

Diakonien som økumenisk impuls og misjonsdimensjon

KJELL NORDSTOKKE

I en storbyslum i det sørlige Brasil fant folk ut at de selv skulle gjøre noe med den uholdbare trusselen fra en åpen kloakk. Kontakt ble tatt med lokale menigheter, det ble innkalt til diskusjonsmøter, ledere ble valgt og en strategi fastlagt. Noen måneder senere hadde de oppnådd det de ønsket. De hadde klart å presse kommunen til å bistå med maskiner og materialer. De hadde organisert dugnader og sørget for tilknytning til alle boligene. De hadde samarbeidet med helsearbeidere om undervisning om sammenhengen mellom kloakksystem og helse.

Det nye kloakksystemet skulle innvies og feires, og de kjente like stor lyst til å feire seg selv og at de hadde klart å gjennomføre dette prosjektet i egen regi. De hadde fått et nytt bilde av seg selv som handlekraftig fellesskap. Gamle skiller – politiske, religiøse eller hvilken del av landet de var innflyttere fra – fikk mindre betydning. Viktigere var det de stod sammen om.

Slik latinamerikansk kultur tilsier, ville de også feire dette med takk til Gud. Men da oppstod problemet: Pinsepastorene tok med seg sine til sin kirke, pateren sine til sin og så videre. På den måten brøt gudstjenestefeiringen i stykker det fellesskapet som innsatsen for et bedre og mer menneskelig liv hadde skapt. Og den dagen ble oppsplittingen i flere kirker for første gang av mange ikke bare opplevd som et konkurranseforhold og kanskje som et teologisk problem, men i høyeste grad som en skandale og en dyp nød.

Det økumeniske problemet blir først påtrengende når troende mennesker erfarer at de ikke kan være det de er i kraft av felles tro og tjeneste. Mange av dem som hadde latt seg engasjere i kloakk-prosjektet gjorde det nettopp ut fra sin kristne identitet, i tro på å være i

Guds tjeneste i engasjementet for en mer menneskelig hverdag. Noen av lokalmenighetene gikk helt og fullt inn for prosjektet ut fra samme tankegang, uten baktanke om at dette ville gi menigheten flere medlemmer. Det var først og fremst en diakonal innsats. Samtidig avslørte det diakonale tiltaket det lokaløkumeniske dilemmaet. Forhåpentlig på en måte som stimulerte til en ny praksis, også på det økumeniske plan.

La denne fortellingen illustrere sammenhengen mellom diakoni og økumenikk, ikke minst i et misjonsperspektiv.

Et tilbakeblikk på det forrige århundre viser at både misjonen og diakonien var sentrale drivkrefter bak framveksten av den økumeniske bevegelse. En splittet kirke risikerer å miste sin troverdighet, den overbevisningen var sterk både når oppgaven var å forkynne evangeliet til folkeslagene og når den hadde som mål å handle til beste for lidende og vanskeligstilte mennesker.

I Europa var kirkenes oppmerksomhet i særlig grad rettet mot de nye storbyene. Her var det etablerte kirkeliv i ferd med å komme på etterskudd, ikke bare når det gjaldt å bygge kirker i de nye bydelene, men vel så mye i evnen til å møte den nye tids mennesker og deres sosiale og kulturelle behov. Flere steder ble det startet bymisjon (urban mission) organisert på tvers av kirkesamfunnene for å møte utfordringen fra en dramatisk voksende sosial nød. Samtidig bar bevegelsen preg av å knytte diakoni og evangelisering sammen, og da nettopp på en måte som var opptatt av å bygge bro mellom de kristne. KFUM/KFUK og Sjømannsmisjonen er eksempler på denne bevegelsen i vår norske kontekst.

I stor grad var dette en bevegelse som var organisert «nedenfra». Den tok form som grupper og komiteer, blant aktørene var det både kvinner og unge. Sammenlignet med tidligere tiders langt mer hierarkiske og prestestyrt kirkemodeller, presenterte denne bevegelsen en ny måte å være kirke på, mer åpen og mobil, og med mer plass for mangfold, også i måten å uttrykke troen på.

Da den økumeniske bevegelse ble organisert i første halvdel av vårt århundre, kom dette engasjementet særlig til uttrykk i konferansene til *Life & Work*, den første arrangert i Stockholm i 1925. Som kjent var *Life & Work* én av de tre hovedbevegelsene, og muligens den mest aktive, bak organiseringen av Kirkenes Verdensråd. Det var imidlertid de to andre, *Faith & Order* og *Det internasjonale misjonsrådet*, som etter hvert ble gitt størst teologisk oppmerksomhet og kirkelig tyngde. På den måten ble det økumeniske diakonale ansvar i betydelig grad satt på et sidespor. Det betyr ikke at det ble glemt. Tvert imot vokste avdelingen for nødhjelp og bistand til å bli den største, både i KV og LVF. Men virksomheten ble i vesentlige henseender skilt både fra misjonsengasjementet og fra arbeidet med teologiske og kirkelige spørsmål.

Følgen var at det diakonale arbeid ikke alltid ble rotfestet i kirkens identitet og oppdrag. I stedet for å være kirkens «liv» og «virke», og dermed en drivkraft i den økumeniske visjon, ble den «social action» med et rasjonale i hovedsak hentet fra sekulære utviklingsteorier. Virksomheten ble organisert som profesjonell nødhjelp og utviklingsarbeid, i stor grad finansiert av offentlige bistandsorganisasjoner som NORAD. Dette preget ikke bare økonomien, men også analyse, mål og valg av strategi ble formet av trender i de sekulære bistandsmiljøene.

Fra 60-tallet og særlig etter påtrykk fra kristne i Sør ble det imidlertid reist kritiske spørsmål vedrørende denne tilpasningen til vesterlandsk tidsånd og utviklingstenkning. I 1966 arrangerte KV en konferanse om kirke og samfunn i Geneve, og her opptrådte representanter fra kirkene i Sør med en ny selvbevissthet og med krav om å være likeverdige partnere i diskusjonen om kirkens rolle i verden. Kirkene i Nord ble særlig kritisert fordi de overså strukturell urett, og de etter spurte et profetisk engasjement preget av tro og bibelsk budskap i en urettferdig og nødsteid verden.

Det var ikke bare radikale kristne som kritiserte at hjelpearbeidet ble organisert ved siden av kirkens øvrige virksomhet. Særlig kjent er henvendelsen fra den lutherske kirken i Etiopia som protesterte mot at kirkelige bistandsorganisasjoner satte et klart skille mellom hjelpearbeid og misjon, bl.a. for å følge retningslinjer satt opp av offentlige finansieringskilder. Den mest berømte illustrasjonen på dette er den NORAD-finansierte traktoren med påklistret påbud: «Må ikke brukes til evangelisering!»

Fra afrikansk synspunkt er et slikt skille mellom sekulære og religiøse tiltak bare tenkelig som frukt av vesterlandsk påvirkning. Det er med andre ord en like kulturimperialistisk praksis som den kulturimperialisme moderne bistandsvirksomhet påstår å avvise og som særlig misjonen er beskyldt for å representere. Heldigvis har det vært en oppmykning av posisjonene på dette punktet de siste årene og det er ikke lenger vanlig å hevde verdi-nøytralitet i bistandssammenhenger.

Samtidig er fra kirkelig synspunkt dette skillet mellom hjelpearbeid og øvrig kirkelig virksomhet å forstå som en uthuling av diakoniens selvfølgelige plass i kirkens liv. Nå har gjerne diakoni vært et fremmedord i økumeniske bistandssammenhenger, og det er grunn til å anta at dette er et symptom på profesjonaliseringen og institusjonaliseringen av den mellom-kirkelige virksomheten innenfor dette området.

Derfor er det gledelig å registrere en tendens til endring. I vår egen sammenheng har Kirkens Nødhjelp i stadig klarere ordelag presentert sin virksomhet som *internasjonal diakoni*. Den norske Misjonsallianse profilerer seg som en diakonal misjonsorganisasjon. I innleggene vedrørende «Misjonsforståelse på norsk», gjengitt i hefte 4/1997 i

Norsk tidsskrift for misjon, er det gjentatte henvisninger til diakonien som en integrert del av misjonen. De fleste synes å oppfatte dette som en virksomhet hvor det fortsatt mest handler om prosjekter og institusjoner. Dermed kan diakonien fortsatt framstå som en avgrenset del av et tiltaksmangfold uten annen integrasjon enn på det organisatoriske plan. Men det finnes også utsagn omkring misjonen som «tjeneste», og da på en måte som indikerer at misjonsoppdraget alltid har en diakonal dimensjon.

Også i kirker i Sør kan det registreres et ønske om å fornye tenkingen og språkbruket omkring tjenesten for mennesker i nød. Mange steder i Latin-Amerika skjer det et oppbrudd fra de strukturer og den terminologi som europeiske hjelpeorganisasjoner har bidratt til å bygge opp. Det reises spørsmål om ikke dette i dag har ført til nye former for avhengighet. Det oppfattes som uverdige når ledere for lokale organisasjoner stadig må reise på tiggerferd til hjelpeorganisasjoner i Europa for å få sjekket ut sin troverdighet gjennom velformulerte prosjektbeskrivelser og tidsmessig retorikk slik at budsjettene kan sikres. Et resultat av denne avhengigheten har vært en voksende distanse til lokale kirker og menigheter.

Det er derfor nødvendig både å finne en struktur og et rasjonale som muliggjør større tilhørighet i eget kirkeliv. Hvis ikke blir det også meningsløst å framstille seg som økumeniske organisasjoner. Og nettopp her gir diakonien store muligheter, både når det gjelder å framstille en tjeneste rodfestet i kirkens kall og oppdrag, og med henblikk på organisatoriske forbindelseslinjer.

Da en grunnbok om diakoni ble utgitt i den evangelisk-lutherske kirke i Brasil (IECLB) i 1995, skrev kirkepresident Huberto Kirchheim i forordet:

«Helt fra de første tider har det vært utøvd diakoni i menighetene. I dag er mange menigheter aktive gjennom diakonale prosjekter. Det er viktig at vi i denne tjenesten lærer å reflektere, tale og handle i bibelske termer og at vi kan få til å gi det sosiale engasjement en dyp diakonal identitet og forankring i den tro som virker i kjærlighet. Denne boken tar opp det spesielle ved diakonien som kirkelig oppdrag, satt i sammenheng med kirkens øvrige tjenester: forkynnelse, misjon, undervisning.»

Denne posisjonen har jeg også møtt i andre sammenhenger i Sør. Den uttrykker på den ene side et klart ønske om å tydeliggjøre forbindelsen mellom sosialt engasjement og kirkelig fellesskap. På den annen side inneholder den også en forventning om bærekraft i en tid da modernistiske utviklingsforestillinger slår sprekker.

I noen forstand er dette anliggende hentet inn i økumeniske fora.

Ett eksempel er den konsultasjonen som KV i regi av CICARWS (Avdelingen for Inter-Church Aid, Refugee and World Service) arrangerte i Larnaca på Kypros i november 1986. Temaet var «Diakonia 2000: Called to be Neighbours», og det var flere innspill på møtet i retning av å fornye diakoni-begrepet i økumenisk sammenheng. Blant annet holdt daværende generalsekretær i KV, Emilio Castro, en åpningspreken om «Diakonia as our Response to the Crucified Lord» med en sterk betoning av kirkens diakonale identitet. KV har også publisert en samling av bibelmeditasjoner og teologiske refleksjoner av den ortodokse teologen Paulos Mar Gregorius med tittelen «The Meaning and Nature of Diakonia», «on the twofold ministry of diakonia – service of God in sacrificial worship and service of the created order in sacrificial love».

Disse titlene viser at det handler om mer enn å knytte den diakonale praksis til kirkelige strukturer. Like viktig er behovet for et bærekraftig teologisk fundament. Sammenhengen mellom gudstjeneste og diakoni er det særlig viktig å få utviklet. Når det skjer, kommer diakonien i berøring med kirkens livsnerve. Samtidig får gudstjenestelivet friske impulser slik at det kan være livsnært på en ny og troverdig måte, ikke minst for dem som har møtt urett, nød og ulykke.

Det har noen ganger vært lettere å se vilje til fornyelse på dette punkt i KV enn i LVF. Det er en tung luthersk tradisjon å være Ordets kirke, og altfor ofte omgjøres dette til ordenes kirke på en måte hvor noen få belærte har monopol på ordene. Utviklingen av *communio*-begrepet har imidlertid vært en viktig ramme for en mer helhetlig kirkeforståelse i rammen av LVF. I dokumentet fra generalforsamlingen i Curitiba i 1990 er det listet opp noen sentrale kjennetegn på dette «*communio*», en av dem er «tjenende»: «a serving communion bearing the suffering and pain of others and serving as instrument of God's mercy and justice to the world».

Her handler det selvsagt om mer enn å få til en god beskrivelse av kirkens diakonale dimensjon. Hovedsaken er at dette kommer til uttrykk i kirkens liv og måte å organisere seg på. I en artikkel om *communio*-ekklesiologien skriver Heinrich Holze som leder avdelingen for teologi og studier i LVF, at spørsmålet er å finne forbindelsen mellom «*diacronic koinonia*» og «*koinonia of the gospel*» slik denne finnes i Kristus (1 Kor 1,9; Fil 1,5) og i Helligåndens gjerning (2 Kor 13,3; Fil 2,1) og også kommer til syne i nattverden (1 Kor 10,16; Apg 2,42).

Innledningsvis var jeg inne på sammenhengen mellom diakoni og misjon i nord-europeisk kirkeliv i forrige århundre, og den betydning dette hadde for starten av den økumeniske bevegelse. Både misjon og diakoni var grasrotbevegelser, og de møttes i misjonærer som utdannet seg som leger, sykepleiere og lærere. Mottoet «Komme ditt

Rike» hadde både en forkynnende og en diakonal side. Det var derfor helt naturlig at mange diakoner reiste ut som misjonærer og at det ble talt om misjonsdiakoni.

Men så skjedde en oppsplitting mellom diakoni og misjon. Dette kom til syne på flere måter. Det skjedde en profesjonalisering av misjonærene med den følge at misjonsprestene kom i en særstilling fordi de ble vurdert å drive den «egentlige» misjonsvirksomhet. Også i misjonsorganisasjonene ble diakonien sekularisert i retning av bistandsarbeid, finansiert av NORAD eller andre øremerkede midler. Misjonsdiakonien ble både profesjonalisert og institusjonalisert. På denne måten kunne diakonien oppfattes som en virksomhet organisasjonen kunne velge inn eller ut av arbeidsprogrammet, avhengig av ytre nød eller disponible ressurser. Jeg har hørt Japan-misjonærer uttrykke tilfredshet over at de kunne arbeide i en sammenheng uten ytre nød slik at misjonen kunne konsentrere seg om det «egentlige». Jeg har også hørt misjonsledere drøfte om det er riktig å kalle medarbeidere misjonærer dersom de arbeider på sykehus eller er knyttet til prosjekter.

Den «egentlige» misjon blir gjerne framstilt som forkynnelse og menighetsbygging. Men kan misjonspresten fylle alle sider ved misjonsoppdraget? Er ikke diakonien, nettopp ved ikke å ha sekundære baktanker i møtet med vanskeligstilte mennesker, en mulig forsikring mot proselyttisme og rekrutteringskristendom? Kan Kristus forkynnes uten en prioritert omsorg for mennesker i nød? Kan menigheten bygges uten en diakonal praksis som sikrer rom til svake og utstøtte? Trenger ikke misjonsdiakoni faglig kompetanse og personer med kall og utdanning til være diakoner?

Dette er spørsmål som jeg tror ingen misjonsleder i Norge vil avvise, men anse som sentrale på misjonsteoretisk og strategisk grunnlag. Men det gjenstår etter min oppfatning likevel en del når det gjelder å sette ord på dette slik at den diakonale dimensjonen blir tydeliggjort og knyttet til tro og tjeneste, også den som kommer til uttrykk i misjonen.

Kjell Nordstokke, f. 1946, cand. teol. MF 1973, dr.teol. 1991. Misjonær i Brasil 1974-81 (NMS) og 1993-95 (Misjonsalliansen). Kirkens U-landsinformasjon 1982-85, NAVF-stipendiat (TF) 1986-90. Studierektor ved Diakonhjemmets høgskolesenter 1990, forstander ved Det Norske Diakonhjem 1998.

Diaconia as ecumenical impulse and missionary dimension

The article traces the diaconal and missionary roots of the ecumenical movement. It criticises the separation between mission and service in recent ecumenical praxis and advocates a rediscovering of theological and ecclesial fundament of the diaconal activity and its constant dimension in missionary practice.